

Недашківська Тетяна Євгенівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Національна академія державного
управління при Президентові України,
докторант кафедри інформаційної
політики
Софії Петровської, 5, к. 506, м. Київ,
(0412) 42-83-78; 8-067-424-24-82
Nedashkivska Tatiana Yevgenivna

Картина світу як чинник реалізації професійних компетенцій державного службовця

Автор визначає проблему впливу мовної картини світу на формування комунікативних компетенцій державних службовців. Розглядаються виявлені експериментальним шляхом асоціації, що створюються у свідомості, виражають внутрішнє бачення спеціалістами своєї професії та впливають на формування та реалізацію ними професійної компетентності, що має враховуватися у процесі професійного навчання.

Складні процеси демократизації в Україні пов'язані зі значними змінами у свідомості людей, відбувається переосмислення сутності та характеру взаємодії громадян і держави. Побудова громадянського суспільства висуває особливі, поки незвичні вимоги до управлінської галузі: професійна діяльність державного службовця спрямовується на користувача управлінських послуг, тому стає все більш публічною, контрольованою не лише з боку відповідних державних установ, а й з боку громадськості, засобів масової інформації. Це потребує від працівників високого рівня професіоналізму.

Професійна компетентність державного службовця являє собою систему професійних якостей (наприклад, уміння адаптуватися до ситуації, аналітичні здібності, цілеспрямованість, професійна етика, гнучкість та ін), що так чи інакше пов'язані з комунікативними компетенціями (встановлення

контакту, підтримування зворотного зв'язку, адекватного інформаційного обміну, здатність слухати, вести переговори тощо).

Державний службовець працює в умовах багатоканальної комунікації, і засобом кодування / декодування інформації є мова. Тому особливого значення набувають мовні компетенції [1], а надто професійна мовна свідомість державних службовців.

Феномен людської свідомості безпосередньо пов'язаний з мовою. Мова оформлює систему світу з усіма її розрізнявальними рисами. Картина світу, що створюється засобами мови, значною мірою детермінує діяльність державного службовця. Розуміння й усвідомлення ним професійних понять залежить від того, які смисли він актуалізує у свідомості для формування думки, як будуються асоціативні зв'язки.

Асоціація – це зв'язок, що виникає за певних умов між двома та більше психічними утвореннями (чуттями, сприйняттями, ідеями тощо) [2]. Актуалізація ситуації пов'язана з дією такого зв'язку, коли поява одного члена асоціації регулярно викликає появу другого (або других). Психологічною основою асоціації вважається умовний рефлекс. Асоціативні зв'язки мають глобальний характер та інтегрують усі типи вербальних та міжвербальних зв'язків.

Зміни асоціативних зв'язків у свідомості індивідів призводять до змін у сприйнятті світу колективом мовців. Власне, для мови асоціації окремих носіїв стають рушійною силою семантичних змін. Наприклад, у сучасній українській мові відбувся так званий семантичний зсув у структурі значення слова “контора”. Поступово відбулося значне “накопичення” кількості асоціацій, пов'язаних з бездіяльністю відповідних організацій, бюрократизацією, свідомим гальмуванням дій їхніми працівниками, яке викликало поняття “контора”, а це призвело до появи негативних конотацій значення цього слова. Натомість стало широко вживатися англійське запозичення “офіс”, що обумовило розмежування синонімічних понять (і слів) не лише за оцінкою, а й за змістом: *контора* - ‘організація, установа або

організації, установи, де не завжди належним чином організовано роботу / несучасне приміщення для роботи відповідної установи'; *офіс* - 'організація або установа, а також приміщення, що відповідають сучасним стандартам організації роботи'. "Сприймане слово (стимул, своєрідний подразнювач) породжує у нашій свідомості справді безмежну систему зв'язків та відношень, що відтворюють образи предметів, явищ, понять, дій, слів, наш емоційний стан у цей момент, а також усе те, що відклалося у життєвому досвіді індивіду" [3; 12]. Це відобразилося й в управлінській сфері: у номінації організацій та установ практично перестало використовуватися слово контора.

Професійна свідомість має складну будову, основне місце в якій посідає усвідомлення термінологічних понять, оскільки вони є науковою базою для організації професійної діяльності. Зіставлення поняттєвого та асоціативного значення термінів виявляє картину розуміння державними службовцями своїх професійних компетенцій. Перші результати розвідки, отримані нами в ході вільного асоціативного експерименту, свідчать, що існують суттєві розбіжності між термінологічними та асоціативними значеннями спеціальних понять.

Асоціативне значення терміна *державна служба* у професійній свідомості визначається наступними ядерними (ключовими) поняттями: 'робота', 'відповідальність', 'обов'язок', 'службовець', 'посада', 'держава', 'кар'єра'. Повної відповідності між термінологічним та асоціативним значеннями немає. Такі ключові поняття термінологічного значення [4; 228, 5; 240], як 'державні органи', 'повноваження', 'функціонування апарату', 'діяльність громадян', 'компетенція', 'державне управління', не актуальні для асоціативного. Поняття 'професійна діяльність', 'практичне виконання', 'професійне виконання' трансформуються в узагальнене 'робота', а 'інститут держави', 'діяльність держави' – в узагальнене 'держава'. Для особистісного сприйняття важливим стає поняття 'кар'єра', яке не входить до структури термінологічного значення. Таке розуміння не можна вважати достатнім для

формування базової професійної компетенції, в процесі фахового навчання державних службовців потрібно коректувати їх знання з фундаментальних дисциплін.

Значення терміна *державний службовець* представлене ядреними (ключовими) поняттями 'посадовець', 'чиновник', 'людина', 'відповідальність', 'людина' з малою зарплатою'. Відповідність між термінологічним та асоціативним значеннями незначна: спільність є між ключовими поняттями 'заробітна плата' та 'людина з малою зарплатою', але для опитуваних важливішим виявляється розмір зарплати, ніж факт її виплати за рахунок коштів держави. Ключове у термінологічному значенні поняття 'особа' трансформоване в асоціативному значенні у три ключові поняття – 'посадовець', 'чиновник', 'людина', а поняття 'повноваження' – в поняття 'відповідальність'. Асоціативне значення має яскраво виражені особистісні ознаки, воно більш конкретне, ніж термінологічне значення.

У свідомості користувачів управлінських послуг асоціативне значення названих понять організовано інакше, воно розмите, пов'язане переважно з емоційними оцінками, сформованими у побутовій мовній картині світу в результаті особистого досвіду та під впливом колективного розуміння, суттєво залежного від інформаційних стратегій, втілюваних ЗМІ. Звідси обопільне незадоволення, не завжди рівнозначне розуміння державними службовцями та користувачами їх послуг потреб суспільства та, відповідно, оцінка кожної зі сторін своєї ролі у вирішенні проблем.

У формуванні професійних компетенцій державних службовців необхідно враховувати особистісне начало, використовуючи можливості мовної підготовки, психології та ін. дисциплін, за допомогою тренінгів готувати їх до спілкування у різноманітних комунікативних ситуаціях, що допоможе забезпечити успішність професійної діяльності.

1. Хаджирадєва С.К. Підготовка державних службовців до професійно-мовленнєвої комунікації: концептуальні

засади й стратегія модернізації технологій. Автореф. дис. докт. наук з держ. упр. – К., 2006. – 36 с.

2. Горошко Е.И. Интегративная модель свободного ассоциативного эксперимента. – Харьков; М.: Изд. группа «РА - Каравелла», 2001. – 320 с.
3. Ульянов Ю.Е. Латышско-русский ассоциативный словарь. – Рига: Зинатне, 1988. – 187 с.
4. Державне управління: Словник-довідник / Уклад.: В.Д. Бакуменко (кер. творчого кол.), Д.О. Безносенко, І.М. Варзар, В.М. Князєв, С.О. Кравченко, Л.Г. Штика; За заг. ред. В.М. Князєва, В.Д. Бакуменка. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – 228 с.
5. Малиновський В.Я. Словник термінів і понять з державного управління. – К.: Атіка, 2005. – 240 с.